

ИНСТИТУТ ЗА ПЕДАГОШКА ИСТРАЖИВАЊА

УВАЖАВАЊЕ РАЗЛИЧИТОСТИ
И ОБРАЗОВАЊЕ

ИНСТИТУТ ЗА ПЕДАГОШКА ИСТРАЖИВАЊА

Рецензенти

Др Драгомир Пантић

Др Слободанка Гашић-Павишић

Објављивање ове књиге

омогућили су финансијским средствима

Министарство за науку, технологију и развој
Институт за педагошка истраживања

СР – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

37.01:316 (082)

УВАЖАВАЊЕ РАЗЛИЧИТОСТИ И ОБРАЗОВАЊЕ/приредиле
Јасмина Шефер, Славица Максић, Снежана Јоксимовић.
Београд: Институт за педагошка истраживања, 2003.
(Београд: »Чигоја штампа«). – 239 стр.; 21см.

Тираж 400. – Стр. 7–8: Предговор/приређивачи.
Библиографија уз већину радова. – Summaries.

ISBN 86-7447-046-7

1. Шефер, Јасмина

- а) Образовање – Социолошки аспект – Зборници
- б) Образовање – Психолошки аспект – Зборници
- в) Наставници – Ученици – Зборници

COBISS.SR-ID 107213068

Александра Петровић

Институт за педагошка истраживања, Београд

ОБРАЗОВАЊЕ У МУЛТИНАЦИОНАЛНОЈ И МУЛТИКОНФЕСИОНАЛНОЈ СРБИЈИ: УВАЖАВАЊЕ РАЗЛИЧИТОСТИ И ПРИЗНАВАЊЕ СЛИЧНОСТИ

Истраживања недавно измењених наставних садржаја показују да је још увек основни проблем уважавање националних обележја других народа који су живели и живе како на подручју Републике Србије, тако и у суседним државама. Недавно су предложене промене у образовним циљевима. У оквиру стратегије развоја курикулума у обавезном и средњем образовању (радна верзија) дати су и задаци и исходи, које треба да испуни основно и средње образовање. Један од основних образовних циљева који се данас истиче је *поштовање људских права*. Овај образовни циљ се изражава кроз следеће наведене задатке:

- оспособљавање ученика да активно допринесе очувању и неговању традиције и културе;
- оспособљавање ученика да активно допринесе економском, демократском и културном развоју друштва;
- развијање међусобног уважавања, сарадње и солидарности између припадника различитих социјалних, етничких и културних група и активно доприношење друштвеној кохезији (*Стратегија развоја курикулума у обавезном и средњем образовању*, 2002).

Такође, у складу са наведеним задацима, истичу се и образовни исходи:

- поседовати осећање припадности и привржености сопственој породици, нацији и култури, познавати традицију и учествовати у њеном очувању;
- познавати и поштовати традицију, идентитет и културу других социјалних група и заједница, и бити способан и заинтересован да се комуницира и сарађује са њиховим припадницима (*Стратегија развоја курикулума у обавезном и средњем образовању*, 2002).

Закон о основној школи из 1992. године садржи идентичне циљеве: развијање критичког мишљења; развијање хуманости, истинољубивости, патриотизма и других етичких својстава личности; васпитање за хумане односе међу људима, без обзира на пол, расу, веру, националност и лично уверење; неговање и развијање потреба за културом и очувањем културног наслеђа (*Закон о основној школи и подзаконска акта*, 1992). Ако се пореде некадашњи образовни циљеви и садашњи, видећемо да је и некада и сада истакнуто поштовање култура других и права других, али и познавање сопствене културе и традиције.

У складу са прокламованим циљевима, неговање културе и традиције и привржености сопственој култури и културама других, може се поставити неколико питања: у којој мери су присутни садржаји који се односе на националну културу у курикулуму Републике Србије, какав је концепт националне културе у курикулуму Републике Србије, да ли је тај концепт различит од концепта пре формирања нове државе, Савезне Републике Југославије?

Истраживања наставних планова и програма показују оријентацију ка националним садржајима после 1991. године (Петровић, 2002). У настави историје, избацују се оне наставне јединице које се односе на историју Хрвата, Словенаца и Македонаца, а убачена је јединица »Српски народ на просторима Војне крајине и цивилне Хрватске« (*Службени гласник Републике Србије*, 1992). Нажалост, у програмима историје, географије и матерњег језика, нису вршене измене у делу који се односи на упутство за наставнике под насловом *Начин остваривања програма* (Упутство), што би омогућило увођење нових метода у наставу. У програмима матерњег језика избачени су текстови хрватских, македонских и словеначких писаца, а убачени текстови писаца српске националности с подручја Републике Хрватске, чији се уметнички карактер често доводи у питање (*Службени гласник Републике Србије*, 1992). Ако се посматра однос текстова страних и домаћих писаца у читанкама основне и средње школе, број српских писаца је већи од припаданика неке друге нације (Петровић, 2001).

Пошто је српска књижевност у одређеним периодима образовала наднационално јединство (Деретић, 1996), јер су простори који су обухваћени територијом Републике Србије вишенационални, однос »ми« и »други« може се посматрати на следећи начин: »У књижевности, као и у другим областима материјалне и духовне стварности једног народа, други нису само они тамо, они који су одељени од нас многим границама. Други су и ови овде, ови с којима смо ми на овај или онај начин повезани, или када је о литератури реч, који заједно са нама стварају литературу која је и наша и њихова или који заједно с нама испуњавају имагинативни простор те литературе« (Деретић, 1996: 7). У ствари, тек у савремено доба јавља се појам »национална књижевност«. Национални идентитет се више емотивно прихвата и схвата, него што се та чињеница може поткрепити релевантним доказима (Деретић, 1996). Писци других народа могу бити део националне књижевности, али то не значи да

треба мешати етничку припадност писца и национални идентитет литературе. Осим тога, познато је да се национална књижевност ствара под утицајем других (туђих) литература и те »друге« постају део »нашег«.

Врло је важно да се у стварању нових уџбеника књижевности и српскога језика јасно искаже овакав приступ националној књижевности. Сви споменути елементи, којима се потврђује однос националног – ненационалног и приказује идентитет других народа или литература или цивилизација у националном, треба да буду јасно приближени ученицима и то не само кроз наставу књижевности, већ и историје српскога језика, историје, социологије и других наставних предмета у области друштвених наука.

Овакав приступ захтева и формирање јасног концепта »националног« у курикулуму Републике Србије. Дефинисање »националног« захтева и јасно одређивање односа према »другом« и то »другог« који је у »националном« и »другог« који је ван »националног«. О односу »националног« и »другог« у »националном«, историчар књижевности, Деретић (1996: 51) пише: »За разликовање природе једне националне књижевности потребно је узети у обзир тај 'слободни духовни трговински промет' који се врши међу народима и књижевностима... У том смислу однос према другима је битан елемент националног књижевног идентитета, те се природно намеће као засебно питање у сваком покушају да се схвати специфика појединачне литературе, као елемент њеног уметничког карактера, па чак и националног духа«.

Јасним одређивањем концепта »национално«, требало би обухватити и однос »националног« и »другог«, што подразумева познавање култура других народа, што је један од предвиђених исхода у образовању Републике Србије. Основни проблем лежи у чињеници да се концепт националне културе променио после распада СФР Југославије и што »нови национални концепт« нема за основу резултате научних истраживања. Пример за непоштовање резултата научних истраживања представља уџбенички садржај наставног предмета српскога језика за VIII разред основне школе. Наставна јединица »Стварање српског књижевног језика« на недопустиво поједноствљени и једностранни начин представља чињенице из области историје српскога језика, тако да се из датог текста могу извући погрешни закључци о културама појединих подручја које је раније обухватао заједнички српскохрватски стандардни језик (Летић, 2002: 28).

Познавање културе сопственог народа увек је представљао један од основних образовних циљева. Да би било могуће остварење овог образовног циља, неопходно је јасно дефинисање концепта »национална култура« у курикулуму Републике Србије. У складу са ближим одређивањем појма »национална култура«, требало би одредити и концепт »национална историја«, јер је предвиђено да се у будућности наставни садржаји измене тако што ће бити присутно више историје културе, а мање политичке историје.

Стварање концепта »национално« у области историје воде интересне групе које пишу историју. Оне промовишу сопствени статус бирајући чињенице које су прихvatљиве за њихову заједницу или нацију (Walraven, 2002). Школа, а посебно курикулум, одраз су културе једног друштва и представљају предмет дијалога у коме се различите интересне групе надмећу представљајући концепцију онога што свака од група сматра валидним знањем (Morris & Lo, 2000).

Управо из ових разлога које наводе аутори, који потичу из других културних средина, битно различитих од наше, осмишљавање концепта »национално« у курикулуму остаје отворено и није дато *ad hoc*, па представља тему за неопходну научно-стручну дискусију, како би се испунили предложени образовни исходи.

Литература

Деретић, Ј. (1996): *Пут српске књижевности: идентитет, границе, тежње*. Београд: Српска књижевна задруга.

Закон о основној школи и подзаконска акта (1992). Београд: Беошкола.

Летић, Д. (2002): *Српски језик и култура изражавања за 8. разред основне школе*. Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.

Morris, P. & M.L. Lo (2000): *Shaping the curriculum: contexts and cultures, School Leadership & Management*, Vol. 20, No. 2, 175–188.

Петровић, А. (2001): Реформе наставних планова и програма и обука наставника матерњег језика за рад у мултикултуралном друштву, *Зборник Института за педагошка истраживања*, бр. 33 (442–450). Београд: Институт за педагошка истраживања.

Петровић, А. (2002): Промене курикулума у Републици Србији од 1991. године до 2002. године, *Зборник радова са скупа »Сурадња у области образовања између бивших југославенских република«*. Бријуни (у штампи).

Службени гласник Републике Србије, Просветни гласник (1992), бр. 3.

Стратегија развоја курикулума у обавезном и средњем образовању (2002). Београд: Комисија за развој школског програма.

Walraven, B. (2002): The parliament of histories: new religions, collective historiography and the nation, *Korean Studies*, Vol. 25, No. 2, 158–178.

Aleksandra Petrović

Education in multinational and multiconfessional serbia: Recognition of diversities and similarities

Due to the current reform of curriculum in the Republic of Serbia, and taking into account the fact that a number of ethnic communities have been living for centuries in this country, a more accurate definition of the concept of national culture and national history should be provided in the Framework of Serbian National Curriculum. Investigations of the recently changed teaching content show that the main problem is still the recognition of national features of other peoples who lived or are living in Serbia and in neighboring countries. The issues to be discussed are: What is the concept of national culture in Serbian National Curriculum? Does the Curriculum anticipate and to what extent the teaching of content-related cultural characteristics of other ethnic communities because of their similarities and differences? What is the concept of national history teaching in National Curriculum? If teaching content of national history involves the history of Serbs living out of Serbian territory (in Croatia and Bosnia), does such approach to national history imply the inclusion of the majority peoples' (Croats, Muslims /Bosnians/) history of Croatia and Bosnia? To adequately define the concept of national culture and national history, the results of scientific studies should be respected.

Key words: concept of national culture, curriculum, teaching plans and programs.

У овом Зборнику аутори се залажу за један широко схваћен концепт толеранције. Они претежно преферирају активну концепцију толеранције која подразумева управо уважавање различитости, док мање аутора заступа гледиште о толеранцији као трпеливости. У појединим радовима добро се експлицира и треће схватање толеранције као богатство различитости, тј. вредности по себи. Рефлексије Резолуције УН о толеранцији, усвојене пре десетак година, могу се идентификовати у неким прилозима, што додатно појачава и апликативну страну Зборника. То значи да се радови не исцрпљују искључиво у разматрањима теоријских садржаја, већ у случају већине аутора имају и практичне импликације, важне за наше друштво у овом моменту. Зборник стога представља и својеврстан водич идеја за промену праксе у образовном систему, али и у друштву уопште.

Др Драгомир Пантић (из рецензије)

Монографија обрађује проблем који је у нашој средини актуелан, значајан и изазован, јер се проблему индивидуализације наставе приступа из новог угла, посматрајући га у ширем друштвеном контексту као проблем демократизације друштва. Радови које садржи монографија непосредно су повезани са текућом реформом школе. Теме представљају новину у нашој стручној и научној литератури и њиховим избором Институт за педагошка истраживања потврдио је да је једна од ретких установа у нас која улаже напор да систематизује нове научне информације и да их учини доступним широј стручној и научној јавности.

Др Слободанка Гашић-Павишић (из рецензије)

ISBN 86-7447-046-7

9 788674 470466